

TIETEEN JA TUTKIMUKSEN VAPAUTTA TULEE VAALIA NIIN SUOMESSA KUIN KANSAINVÄLISESTI

Pääkirjoitus

Janus

”Teemme työtä jok’ikinen päivä, jotta yliopistoja ei nähtäisi vihollisina ja että tiede ymmärretään sellaiseksi positiiviseksi ja uutta luovaksi voimaksi, joka se on.” Kyseinen lainaus on Turun yliopiston rehtorin Marjo Kaartisen helmikuussa 2025 pitämästä puheesta Turun yliopiston 105. vuosijuhlassa.

Yliopistojen näkeminen vihollisina ja tieteen ymmärtäminen jonain muuna kuin positiivisena voimana kuulostaa äkkiseltään hyvin erikoiselta. Se, että tällainen asia nousee esille Kaartisen puheessa, kertoo kuitenkin siitä, että yliopistot voidaan nähdä myös vihollisina ja negatiivisena voimana. Turun yliopiston rehtori ei myöskään ole huolensa kanssa yksin.

Suomessa tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu perustuslaisessa (Suomen perustuslaki 731/1999). Tästä huolimatta Suomessakin on esitetty huolestuneita näkemyksiä tieteen vapauden tilasta ja tulevaisuudesta. Mistä tämä huoli oikein kumpuaa? Helsingin yliopiston viestinnän professori ja tieteen tutkija Esa Väliaverronen avaa asiaa hyvin Helsingin Sanomissa 3.2.2025 julkaistussa Vieraskynä-kirjoituksessaan. Hänen mukaansa tieteen vapauden uhka nousee yhteiskuntien polarisoitumisesta ja toisilleen vihamielisiin leireihin jakautumisesta. Esimerkiksi suomalaisesta tilanteesta Väliaverronen mainitsee käynnissä olevan lainsäädäntöhankkeen, jonka mukaan Suomen Akatemia ei saisi rahoittaa tutkimusta, joka on ristiriidassa Suomen kansallisen turvallisuuden, kansainvälisten velvoitteiden tai ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa.

Kansainvälistä tieteen vapautta koskevaa keskustelua on viime aikoina hallinnut Yhdysvaltain presidentti Donald Trumpin ja hänen esikuntansa näkemykset ja toimet. Yle uutisoi 3.3.2025, että Yhdysvaltojen viranomaiset ovat painostaneet Helsingin yliopistoa poistamaan sanoja Fullbright-stipendeihin liittyvistä tiedotteista ja näin pyrkinet puuttumaan tieteen kielenkäyttöön. Myös sosiaalisessa mediasa (esimerkiksi Bluesky) leviää päivittäin uutisia niin tutkimuksissa käytettävien aineistojen katoamisista kuin rahoitushakemuksissa kielletyistä sanoista. Tämä on herättänyt laajaa huolta yhdysvaltalaisissa tieteellisissä yhdistyksissä. Yksi viimeisimmistä esimerkeistä (pääkirjoituksen kirjoittamisen aikoihin) on useiden yhdysvaltalaisen tieteellisten yhdistysten yhteisesti julkaisema kannanotto tieteen vapauden puolesta (United Science Alliance 2025).

Myös Januksen toimituskunta on huolissaan tieteen ja tutkimuksen vapaudesta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkijoilla on tärkeä rooli tieteen ja tutkimuksen vapauden ylläpitäjänä, sillä tieteenalojemme tutkimusaiheet käsittelevät esimerkiksi yhteiskuntien polarisaatiota, monimuotoisuutta ja (epä)tasa-arvoa eli juuri niitä teemoja, jotka ovat olleet viimeaikaisen keskustelun keskiössä.

Januksen vuoden 2025 ensimmäinen numero sisältää tieteen vapauden mukaisesti viisi mielenkiintoista tutkimusartikkelia, joissa pureudutaan hyvin erilaisiin sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen teemoihin. Arja Haapakorpi, Tuija Koivunen, Pasi Pyöriä ja Heidi Lehtovaara tarkastelevat maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden rekrytoinnin ongelmia ja haasteita. Tutkimus osoittaa rekrytoinnin haasteiden ja ongelmien olevan moniulotteisia ja kietoutuvan rekrytoinnin ja työnhaun prosesseihin sekä maahanmuuttajataustaisten käsittämiseen vain työvoimareservinä. Krista Huusko, Maija Korhonen ja Katri Komulainen tutkivat perheammattilaisten ja sateenkaariperheiden välisiä suhteita opasteksteistä. Tutkimus havainnollistaa kolme institutionaalisen työn keinoa, joilla kirjoittajat kuvaavat ammattilaisten ja sateenkaariperheiden suhteita opasteksteissä. Johannes Kananen tarkastelee artikkelissaan luovuuden sosiaalipolitiikkaa. Hänen tutkimuksensa osoittaa, että luovuuden sosiaalipolitiikka nojautuu vaihtoehtoiseen, yhteistyötä painottavaan talousajatteluun ja asemoituu siten lähemmäs ekohyvinvointivaltiota ja hyvinvointitaloutta painottavia suuntauksia. Terhi Myller analysoi artikkelissaan hyvinvointisuunnitelmia ja niistä sosiaalityön suuntaa, roolia ja eetosta. Tulokset havainnollistavat sitä, millaiset työkuulttuuriset näkökulmat korostuvat hyvinvointisuunnitelmissa. Tutkimus osoittaa, että eksplisiittisesti kuvailtuna sosiaalityö jää hyvinvointisuunnitelmissa katveeseen. Artikkelissaan ”Mitä hoiva maksaa sitä tarvitseville ja heidän läheisilleen? Hoivakustannukset taloudellisen lukutaidon näkökulmasta” Minna Zechner, Tiina Sihto & Anni Hagelin analysoivat hoivan tarpeesta aiheutuvia kustannuksia taloudellisen lukutaidon viitekehyksestä. Tutkimuksen mukaan talouden lukutaito heikkenee iän myötä ja etenkin muistisairaudet heikentävät talouden lukutaitoa ja lisäävät ikääntyneiden riskiä joutua taloudellisesti hyväksikäytetyksi. Näiden artikkeleiden lisäksi mukana on kolme puheenvuoroa ja kaksi kirja-arviointia.

Mukavia lukuhetkiä ja aurinkoista kevään odotusta Januksen lukijoille,
Kirsi Günther & Milla Salin

LÄHTEET

- United Science Alliance (2025) To the researchers, educators, and academics of the United States of America, your work is needed now more than ever. <https://unitedsciencealliance.org/> Luettu 4.3.2025.
- Kaartinen, Marjo (2025) Turun yliopisto kasvaa vakaana ajan virrassa. Rehtorin puhe Turun yliopiston 105. vuosijuhlissa. <https://blogit.utu.fi/utu/2025/02/27/turun-yliopisto-kasvaa-vakaana-ajan-virrassa/> Luettu 5.3.2025.

Suomen perustuslaki (731/1999).

Yle (2025) Yhdysvaltain kielipoliisien yritys sensuroida tiedettä ulkomailla asti herättää huolta-tallaista ei nähty edes Kiinassa. 3.3.2025 Ylen uutiset. <https://yle.fi/a/74-20146996> Luettu 5.3.2025.

Väliverronen, Esa (2025) Tieteen vapaudesta ei pidä tinkiä maailmalla eikä Suomessa. Vieraskynä, 3.2.2025 Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000010999888.html> Luettu 5.3.2025.